

نسبت دانشگاه علوم انتظامی با فرهنگ و تمدن اسلامی از نگاه مقام معظم رهبری

سروش امیری¹

علیرضا زرگر²

چکیده

هدف: دانشگاه نیروی انتظامی مرکز تربیت نیروهای فرهیخته، هیئت اندیشه‌ورز و نظریه‌سازی در شاخه‌های متعدد، به ویژه همت گماردن برای تحقق آرمان نظام دینی، یعنی ایجاد تمدن اسلامی است. دانشگاه علوم انتظامی می‌تواند با گفتمان‌سازی از اندیشه‌های رهبری، در شکل‌گیری تمدن اسلامی مؤثر باشد. لذا در این پژوهش برآنیم ظرفیت و نقش دانشگاه علوم انتظامی را در تمدن‌سازی اسلامی بررسی نماییم. **روش:** این مقاله با روش توصیفی-تحلیلی در صدد پاسخ به این پرسش بود که دانشگاه علوم انتظامی چگونه و با چه شاخصه‌هایی می‌تواند در فرهنگ تمدن اسلامی سهیم باشد؟ بر این اساس، مفروض نوشتار، اعتلای تمدن و فرهنگ اسلامی در تضمین ایجاد و احساس امنیت، سازمان‌سازی منظم و ایجاد و نهادینه کردن شاخصه‌های جامع برای دانشگاه علوم انتظامی بود. **یافته‌ها:** فرهنگ و تمدن اسلامی در نوبت رشد تمدن و فرهنگ متعامل با دین، بیش از هر چیز نیازمند سازمان‌سازی، ثبات و استقرار اجتماعی و امنیت و آسایش است. جامعه‌بالنده و ایمن، با تأمین امنیت خویش، خاستگاه و زادگاه تمدن و از سویی، بالندگی و ترقی تمدنی و فرهنگی نیز ضامن حفظ ثبات و امنیت و اشاعه آن و رافع تنش و بی‌ثباتی در حوزه ملی و بین‌المللی است. **نتیجه‌گیری:** نیروی انتظامی با ایجاد امنیت، در تمدن‌سازی اسلامی نقش اساسی دارد و در پرتو به رسمیت شناختن آزادی‌های مشروع و مقبول، خردورزی، قانون‌گرایی و مهربانی از سوی پلیس، می‌تواند به ایجاد آن کمک کند. دانشگاه علوم انتظامی، فعالیت‌های علمی همراه با قانون‌محوری، عدالت‌محوری، کار گروهی، خردورزی، اخلاق‌مداری، آزادی مردمی، مردم‌سالاری دینی و... را در سایه آموزه‌های اسلامی در نیروسازی ناجا به عهده دارد.

واژگان کلیدی: تمدن، فرهنگ، دانشگاه علوم انتظامی، سازمان‌سازی، تمدن اسلامی.

دریافت مقاله: 96/12/01؛ تصویب نهایی: 97/07/22.

1. دکترای روابط بین‌الملل از دانشگاه جی ان یو هند؛ استادیار و عضو هیئت علمی گروه علوم سیاسی دانشگاه علوم انتظامی امین(نویسنده مسئول) / نشانی: تهران، انتهای بزرگراه همت، دانشگاه علوم انتظامی امین / شماره: 148931384@amiri114@yahoo.com
2. دکترای علوم سیاسی از دانشگاه پونا هند؛ استادیار و عضو هیئت علمی گروه علوم سیاسی دانشگاه علوم انتظامی امین.

الف) مقدمه

هر چند سیر تکاملی فرهنگ و تمدن اسلامی پس از چندین سده اعتلا و پویایی، در اثر عوامل درونی و بیرونی دچار انحطاط شد، اما به رغم گسستهای عملی سیاسی و اجتماعی دولتها، هیچ‌گاه به فراموشی سپرده نشد و احساس بازگشت به اسلام و احیای تمدن اسلامی، به‌عنوان دغدغه اصلی اندیشمندان جهان اسلام، همواره وجود داشت. نهضت‌های اسلامی صد ساله اخیر، تجلی این احساس ارزشمندند که نقطه اوج آنها را در نهضت امام خمینی (ره) می‌توان به تماشا نشست. مهم‌ترین دستاورد این احساس مستمر، تقویت خودباوری، بیداری و امید به احیای تمدن اسلامی است. مسئله احیای تمدن اسلامی، از مسائل حساس و سرنوشت‌ساز دوران معاصر است؛ زیرا در بحث تقابل یا تعامل تمدنها - حسب تفاوت دیدگاهها - فرهنگ لیبرالیستی غرب با گمانه برتری جویی، داعیه جهانی‌سازی را یدک می‌کشد. غربیان برای تحقق این پندار، با تمام توان به میدان آمده‌اند. نقش صنعت و فناوری مدرن در گسترش تمدن و فرهنگ لیبرالیستی در سطح جهان و به خصوص جهان اسلام، فراتر از تصور عمومی است.

نظر به استیلاجویی تمدن غرب از یک‌سو، و بیداری اسلامی از سوی دیگر؛ ضرورت پژوهش در زمینه بیداری و احیای تمدن اسلامی، امری کاملاً مبرهن می‌نماید. با توجه به ماهیت اسلام و فلسفه تاریخ (سنت حاکم بر نظام آفرینش)¹، بیداری اسلامی² و تجدید حیات تمدن اسلامی³ در دوران معاصر، عوامل و مؤلفه‌های تمدن‌ساز کدامند؟ عوامل و شرایط احیای تمدن اسلامی با توجه به نقش نیروی انتظامی و دانشگاه علوم انتظامی کدامند؟

با توجه به ماهیت تکاملی اسلام، فرایند ضابطه‌مند پدیداری تمدن و پیشرفت و توسعه فناوری، تجدید حیات تمدن اسلامی در دوران معاصر به مراتب بهتر از گذشته امکان‌پذیر می‌نماید؛ چون تمدن، تجلی استعداد، توانایی، خلاقیت و فعالیت تدریجی بشر در طی زمان است. بر اساس فلسفه تاریخ و توانایی جهان اسلام، اگر بیداری اسلامی از ارزشهای والای اسلام و اقدامات اصیل دوران رسالت الهام بگیرد، می‌توان به احیای مجدد تمدن اسلامی امیدوار بود. سیر صعودی معرفت‌اندوزی، طبعاً شکوفایی فرهنگ و تمدن اسلامی را در پی دارد؛ مشروط به اینکه بیداری اسلامی از عوامل انحراف درونی یا بیرونی مصون بماند.

---

1. *The Tradition Governing the Creation System*

2. *Islamic Awakening*

3. *Revival of Islamic Civilization*

نسبت دانشگاه علوم انتظامی با فرهنگ و تمدن اسلامی از نگاه مقام معظم رهبری ❖ 631

به یقین، نیروی انتظامی و دانشگاه نیروی انتظامی ج.ا.ا، به مثابه یکی از نهادهای مهم و بنیادین علمی، اجتماعی و امنیتی، دارای وظایف و مأموریت‌های خطیری در فرایند تأمین امنیت پایدار¹ و همه‌جانبه و مراقبت از آن است. پلیس، امروز مظهر و نهاد عدالت و مبارزه با ظلم و قانون‌گریزی و تجاوز به حقوق دیگران است.

به دنبال برنامه‌ریزی کلان کشور در قالب «سند چشم‌انداز 1404»، برنامه‌ای راهبردی و درازمدت برای توسعه و امنیت همه‌جانبه فراهم شده که در آن، مقوله امنیت، از مؤلفه‌های مهم و بسترساز شکل‌گیری سایر مؤلفه‌های تمدن‌سازی است که دانشگاه علوم انتظامی نقش و کارکردی جدی در تحقق آن خواهد داشت. حیطة عملکرد نیروی انتظامی از دیگر سو، با مقوله سبک زندگی و برخی مصادیقی که مقام معظم رهبری برای آن برشمردند، ارتباط و همپوشانی جدی دارد که این امر بر اهمیت عملکرد این حوزه می‌افزاید. یکی از پایه‌های امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، تأمین امنیت انتظامی است که بر عهده نیروی انتظامی ج.ا.ا. ایران نهاده شده است. ایران کشوری در حال توسعه است و احتمال آسیب‌پذیری امنیت ملی آن از طرف مسائل داخلی وجود دارد. از این رو، نیروی انتظامی، از نهادهایی است که در نظم‌بخشی به امور داخلی می‌تواند نقش مهمی ایفا کند. نتیجه اینکه، تحکیم و استواری امنیت ملی، به تقویت نیروی انتظامی وابسته است و هرگونه تضعیف نیروی انتظامی، بر امنیت ملی تأثیر سوء می‌گذارد.

رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران فرمودند: «بی تردید، یکی از مهم‌ترین عوامل موفقیت پیامبر(ص) در گسترش فرهنگ و تمدن اسلامی، قانون‌پذیری ایشان و پایبندی به قوانین الهی بود. پاسداری از حریم قانون و مجازات متجاوزان به حریم قانون، با رعایت عدل و انصاف و حق‌محوری، جایگاه مهمی در دین اسلام دارد. رسول گرامی نیز توجه و عنایت خاصی نسبت به این امر داشتند. پیامبر گرامی اسلام(ص) در برابر هر نوع بدرفتاری که به شخص ایشان می‌شد، نهایت گذشت و اغماض را به خرج می‌دادند، اما در مورد کسانی که به حریم قانون تجاوز می‌کردند، مطلقاً گذشت و اغماض نمی‌کردند و قانون‌شکنان را با رعایت عدل و انصاف و مطابق با قانون الهی مجازات می‌کردند».(بیانات در دیدار کارگزاران نظام به مناسبت هفدهم ربیع‌الاول 1379/3/31).

ب) تعریف مفاهیم**1. فرهنگ اسلامی¹**

عبارت است از: «مجموع آثار مثبت مادی و غیر مادی جوامع اسلامی که افراد، آن عقاید، باورها، ارزشها، آداب و رسوم، الگوها و شیوه‌های عمل خود را از قرآن کریم و سنت معصومین عَلَیْهِمُ السَّلَام اخذ نموده باشند و در پیروی از آن هیچ گونه کوتاهی عمدی به عمل نیاورند». (ولایتی، 1384: 19)

2. تمدن

مفهوم تمدن، بحث و اختلاف نظر بسیاری از پژوهشگران را برانگیخته است. این کلمه، مصدر عربی از باب تَفَعَّل و اسم مصدر فارسی است. علامه دهخدا تمدن را «تَخَلَّقَ به اخلاق اهل شهر و انتقال از خشونت و همجبه و جهل به حالت ظرافت و انس و معرفت» دانسته و به نقل از اقرب‌الموارد، تمدن را دارای خصیصهٔ مولد بودن (مولده) برشمرده است (دهخدا، 1373: 61109). همچنان که قاموس «لمنهل»، تمدن را به معنی «متحضر و مهذب» گرفته و متمدن‌سازی را با افعال عربی «تحضیر، تمدن، تهذیب، تثقیف» یاد کرده است (عبدالوہ، 1986: 207). در زبانهای انگلیسی و فرانسوی، اصطلاح تمدن با واژه‌های سیویلیزیشن و سیویلسیشن² برگردان می‌شود. این کلمه در فرهنگهای انگلیسی مترادف با کلمات مؤدب، با نزاکت، نجیب، مبادی آداب، قابل احترام، شهرنشین و... آمده (بخی، 1371: 89). پدیده‌های درهم‌تنیدهٔ تمدن، هم مسائل اجتماعی و اقتصادی و سیاسی را در بر می‌گیرد و هم گسترش و کمال هنر، ادبیات، تفریحات، علم، اختراعات، فلسفه و دین را (لوکاس، 1990: 16). یکی از بهترین تعاریف تفصیلی تمدن، مربوط به ویل دورانت در «تاریخ تمدن» است. از نظر وی، تمدن را می‌توان به شکل کلی آن، عبارت از نظم اجتماعی دانست که در نتیجهٔ وجود آن، خلاقیت فرهنگی امکان‌پذیر می‌شود و جریان پیدا می‌کند. (دورانت، 1365: 3)

3. تمدن اسلامی

تمدنی دینی است که همهٔ مؤلفه‌های آن بر محور اسلام می‌گردد. بدین ترتیب، تمدن اسلامی از همهٔ ویژگی‌های تمدن الهی در چارچوب آموزه‌های قرآنی و متکی بر سنت پیامبر اکرم (ص) برخوردار است و مؤلفه‌های آن، دین، اخلاق، علم، عدالت، قوانین، مقررات، اصول دینی و غیره است (جان‌احمدی، 1388: 52-51). به اعتقاد ابن نبی، برای حصول تمدن اسلامی، باید مجموعه‌ای از شروط اخلاقی و مادی حاصل شود. عناصر تمدنی در نگاه وی، انسان و خاک و زمان است (بابایی، 1390: 49-46). به اعتقاد زرین‌کوب، «جامعهٔ اسلامی جامعه‌ای بود متجانس، که مرکز آن قرآن بود» (زرین‌کوب، 1384: 29). مقام معظم رهبری تمدن اسلامی

1. Definition of Islamic Culture
2. Civilization

نسبت دانشگاه علوم انتظامی با فرهنگ و تمدن اسلامی از نگاه مقام معظم رهبری ❖ 633

را فضایی می‌داند که انسان در آن فضا به لحاظ معنوی و مادی می‌تواند رشد کند و به غایات مطلوبی برسد که خدای متعال او را برای آن غایات خلق کرده است (1383/03/22). در این تعریف، ابعاد گوناگون فرهنگ و تمدن مادی و معنوی بشر مطرح شده است که منجر به تکامل او و قرب به خدا می‌شود.

در جمع‌بندی آرای مذکور می‌توان گفت: (1) تمدن اسلامی بر اساس آیات قرآن و توسط پیامبر(ص) پایه‌ریزی شده است؛ (2) تمدن اسلامی همه ابعاد معنوی و مادی بشر را در همه مکانها و زمانها شامل می‌شود؛ (3) از آنجا که تمدن اسلامی بر اخلاق دینی متکی است، دارای پویایی است.

ج) مبانی نظری¹

دیدگاه مارکسیستی؛² در این دیدگاه، فرهنگ نهادی برخاسته از نهاد اقتصاد است. به عبارتی؛ فرهنگ را شکل‌هایی از ساختار برتر جامعه می‌پندارد. (کن ایشیرو،³ 1993: 32)

نگرش نئومارکسیستی؛⁴ این دیدگاه که برآمده از مکتب فرانکفورت است، فرهنگ را از عوامل اصلی در کنترل اجتماعی و جلوگیری از دگرگونی اساسی می‌شناسد. در این دیدگاه، زندگی فرهنگی افراد جامعه به شدت تحت تأثیر صنعت فرهنگی است که توسط سرمایه‌داری ایجاد شده است. در دیدگاه نئومارکسیستی، مردم و استفاده‌کنندگان از فرهنگ همچون «توده‌ای بی‌تمیز و منفعل هستند و قدرت تشخیص ندارند». (شیریه، 1379: 26)

نگرش ساختارگرایی - کارکردگرایی؛ این دیدگاه، جامعه را یک نظام کنشی دارای چهار جزء و به عبارتی؛ چهار نظام می‌داند که یکی از آنها، نظام فرهنگی و عبارت است از: «ادغام و اجتماعی شدن افراد در جامعه؛ یعنی یکپارچگی کامل جامعه» (بلینگتون، 1380: 23). در این دیدگاه، فرهنگ به مثابه شیوه زندگی محسوب می‌شود؛ چنان‌که کنشهای افراد و رفتارهای آنان در یک جامعه بر اساس فرهنگ آن جامعه شکل می‌گیرد و اگر فرهنگ جامعه‌ای شناخته شود، رفتارهای افراد آن جامعه قابل پیش‌بینی خواهد بود. تی.اس. الیوت⁵ در تعریف فرهنگ می‌گوید: «فرهنگ شامل تمامی فعالیتها و علایق مشخصه مردم است» (الیوت، 1375: 31). از این رو، در دیدگاه ساختارگرایی - کارکردگرایی، نیاز به دولت یا ضامن حفظ فرهنگ، بسیار حیاتی جلوه می‌نماید و نکته قابل ذکر آن است که در اینجا دولت وسیله حفظ فرهنگ است، نه تولیدکننده آن.

1. Theoretical Foundations

2. Marxist Attitude

3. Ken'ichiro

4. Neo-Marxist Attitude

5. Thomas Stearns Eliot, OM was a British Essayist, Publisher

نگرش محافظه کارانه؛ محافظه کاران میان فرهنگ اصیل و فرهنگ توده‌ای تمایز قائل‌اند و علت پیدایش فرهنگ توده‌ای را وجود دموکراسی بیان می‌کنند. به نظر آنها، «دموکراسی به واسطه یکسان‌سازی و تسطیح امتیازات اجتماعی، نقش عمده‌ای در پیدایش جامعه توده‌ای داشته است. دموکراسی، ارزشها و فرهنگ همه گروهها و طبقات را همسنگ می‌شمارد و در نهایت، به یکسان‌سازی افکار و توقعات عموم منجر می‌شود و استبداد فکر و سلیقه اکثریت تعدادی از مردم را می‌پذیرد (بشیره، 1379: 45). ماتیو آرنولد¹ معتقد است که فرهنگ اصیل در دست اقلیت نخبه جامعه است که این اقلیت در جایی که دموکراسی حرف اول را می‌زند، ناکام خواهد بود. دولت نیز در دموکراسی وظیفه‌ای جز همراهی ندارد. «فرهنگ راستین، با سنت، قدرت و دولت نیرومند، نسبتی بسیار نزدیک دارد. بدون دولت، فرهنگ ممکن نیست». (آرنولد، 1960: 97)

دیدگاه پست‌مدرنیستی؛² در این دیدگاه همه روابط اجتماعی موجود در واقعیات اجتماعی، انعکاس‌گفتمان همان عصر و زمان‌اند و گفتمانها همواره ریشه در قدرت دارند. قدرت، مولد دانش است. هیچ رابطه قدرتی وجود ندارد، مگر آنکه با تشکیل حوزه‌ای از دانش همراه باشد و هیچ دانشی وجود ندارد، مگر آنکه متضمن و موحد روابط قدرت باشد. (بشیره، 1379: 92)

دیدگاه اسلام؛ در نگاه اسلام، دولت از جایگاه خاصی در اجتماع برخوردار است؛ چنان‌که در آیات و روایات مختلف با تأکید بر حرکت جمعی، بر ضرورت تبعیت از رهبر توجه داده شده است. در دیدگاه اسلامی، جایگاه فرد و حقوق و آزادی‌های او در کنار اصالت جامعه از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ اما در عین حال، آزادی‌های فردی در ارتباط با اجتماع پذیرفته می‌شود و تا وقتی محل نظم اجتماعی نباشد و کراهت آن از جامعه دور باشد، پذیرفته است و دولت‌ها ملزم به رعایت آن می‌باشند. با این حال، دولت‌ها خود را موظف به رسیدگی به امور اجتماع در تمامی شئون آن می‌دانند. این دیدگاه، به خصوص در نگاه اندیشمندان معاصر همچون استاد مطهری و آیت‌الله خامنه‌ای، در خصوص دخالت تامه دولت در امور اجتماعی انسان با اعتقاد بر «هدایت عامه نبوی» قابل توجه است. استاد مطهری در کتاب «آشنایی با قرآن» در تفسیر آیه «لا اکراه فی الدین» (بقره: 256)، ضمن تفکیک آزادی عقیده از آزادی علم، انسانی را که با بیان این حق که دارای آزادی عقیده است و عقیده‌ای را که بر ضد انسان و انسانیت برگزیند، نفی می‌کند: «این جور نیست که بشر هر چه را که بخواهد و خودش انتخاب کرده است، حقیقت می‌باشد. انسان حقوقی دارد، ولی حقوق انسانی و آزادی‌های انسانی؛ یعنی در مسیر انسانی. بشر وقتی کارش برسد به جایی که این اشرف کائنات که باید همه موجودات و مخلوقات را در خدمت خودش بگیرد و بفهمد: و خلقنا لکم ما

1. Matthew Arnold
2. Postmodernist View

نسبت دانشگاه علوم انتظامی با فرهنگ و تمدن اسلامی از نگاه مقام معظم رهبری ❖ 635

فی الارض جميعا» مطهری، 1370، ج 3: 220). به باور رهبر انقلاب، با تبلی، بی‌حالی، اظهار ذلت، ضعف و ناتوانی و پایبندی به خرافات و بی‌اعتنایی به ارزشهای والای اسلامی نمی‌توان یک کشور را طبق خواسته خداوند و فرهنگ قرآنی تجدید بنا کرد (روزنامه همشهری، 1375). ایشان گرچه ایران اسلامی و ملت قهرمان ایران را شایسته تجدید اعتلای تمدن اسلامی می‌دانند، اما همین مردم و مجریان کشور را به تخلُّق به اخلاق اسلامی، نوسازی معنوی و داشتن وجدان کاری، انضباط اقتصادی و انضباط اجتماعی و پرهیز از اسراف فرا می‌خوانند. رهبر معظم انقلاب، مراحل چهارگانه انقلاب را از دید خود به: 1) پیروزی انقلاب اسلامی، 2) شکست دشمن در جنگ تحمیلی، 3) آغاز بازسازی و 4) نوسازی معنوی و استقرار عدالت اجتماعی تقسیم و تبیین کردند (روزنامه اطلاعات، 1375). آیت‌الله خامنه‌ای معتقد است پس از تشکیل نظام عادلانه و برقراری عدالت اجتماعی، متمم انقلاب اسلامی؛ ترویج و توسعه مکارم اخلاقی در میان مردم و سپس در بین آحاد جامعه بشری است. (روزنامه رسالت، 1376)

(د) پیشینه پژوهش¹

توین بی² (1378) در اثر تاریخی خود به نام «تمدن در بوته آزمایش» می‌نویسد که این نام در اذهان ما، تصویرهای مشخصی از لحاظ دین، معماری و نقاشی و آداب و رسوم ایجاد می‌کند. با این حال، بهتر است بگوئیم تا به اصطلاحی (تمدن) که تا این حد در به کار بردن آن زیاده‌روی کرده‌ایم، نزدیک‌تر شویم. من معتقدم که مقصود خود را از تمدن می‌دانم و لاقلاً یقین دارم که می‌دانم چگونه به مقصود خود از آن رسیده‌ام. مقصود من از تمدن، کوچک‌ترین واحد بررسی تاریخی است که شخص هنگام کوشیدن در فهم تاریخ کشور خود به آن می‌رسد.

ژان فوراستیه³ (2001) در کتاب «تمدن سال 2001» به اختصار در پی تشریح و تبیین مشکلات تمدنی بشر در زمان حال و آینده است. وی در این کتاب ضمن تشریح فراز و نشیبهای اقتصادی در قرن بیستم، به تشریح ناکامی‌های بشر در قرن بیستم پرداخته است که از جمله عوامل و آثار آن عبارتند از: افزایش جمعیت، هرج و مرج بین‌المللی، بیکاری، آموزشهای غیر مسئولانه، وجود انسانهای بی‌احساس و بی‌عشق و درد.

رنه گنون⁴ (1372) «فردیت پرستی» را علت اساسی سقوط و انحطاط کنونی باخترزمین می‌داند؛ زیرا همین فردگرایی به نحوی از انحاء، محرک و موجد رشد و تکامل بی‌نظیر پست‌ترین امکانات نوع بشر شده است.

1. Background Research

2. Arnold J. Toynbee

3. Jean Forastie

4. René Guénon

فردیت‌پرستی بیش از هر چیز مستلزم نفی اشراق و شهود روحی است که استعدادی فوق بشری است. مقصود وی از «فردیت‌پرستی» نفی هرگونه اصل عالیه و برتر از فردیت و در نتیجه، محدود کردن تمدن، در جمیع شئون به یگانه عواملی است که جنبه انسانی و مادی دارند. راه حل گنونا برای غلبه بر نابسامانی تمدن غرب و نجات انسان، وفاق و همگامی نهضت‌گونه غرب و شرق در بازگشت به معنویت است.

در برخی از کتب مذکور، درباره بیداری اسلامی در ایران از دیدگاه شخصیت‌های سیاسی - مذهبی از جمله امام خمینی (ره) صحبت شده است؛ ولی بر اساس مطالعات نظام‌مند تاکنون مقاله، پایان‌نامه و کتابی درباره شاخصه‌های تمدن نوین اسلامی و نقش نیروی انتظامی در اندیشه مقام معظم رهبری کار آنچنانی صورت نگرفته است. از این رو، در پژوهش حاضر به این موضوع توجه شده است.

ه) روش تحقیق

این مقاله با روش توصیفی - تحلیلی در صدد پاسخ به این پرسش است که دانشگاه علوم انتظامی چگونه و با چه شاخصه‌هایی می‌تواند در فرهنگ تمدن اسلامی سهمی باشد؟ بر این اساس، مفروض این نوشتار اعتلای تمدن و فرهنگ اسلامی در تضمین ایجاد و احساس امنیت، سازمان‌سازی منظم و ایجاد و نهادینه کردن شاخصه‌های جامع برای دانشگاه علوم انتظامی است.

و) یافته‌ها

1. نقش ایرانیان در شکل‌گیری تمدن اسلامی

تمدن اسلامی طی چندین قرن، به مثابه تکیه‌گاهی برای دیگر تمدنها بود. ایرانیان در شکل‌گیری تمدن اسلامی نقش اساسی داشتند که این نقش در حوزه‌های اندیشه مذهبی، سیاست، مدلهای اداری و دیوانی، ادبیات، علوم و اخلاق قابل بررسی و مطالعه است. برخی از دانشمندان ایرانی که در شکل‌گیری تمدن اسلامی نقش تعیین‌کننده‌ای داشتند عبارتند از: ابن‌سینا، تأثیرگذارترین فیلسوف اسلامی و نابغه جامع و دارای شهرت خاص در علم پزشکی؛ خوارزمی، ریاضی‌دان و ستاره‌شناس و جغرافی‌دان و کاشف جبر که آثار وی این علم را به اروپاییان شناساند؛ خیام، ریاضی‌دان و ستاره‌شناس و جغرافی‌دان و ارائه‌دهنده دقیق‌ترین تقویم؛ زکریای رازی، کاشف الکل و ...

انحطاط تمدن اسلامی، از حوادث بزرگ تاریخ بشری و تاریخ مسلمانان به حساب می‌آید. اسلام طی پنج قرن (سال 81 تا 597 هـ ق / 700 تا 1200 میلادی)، از تمدن برتر برخوردار بود. تمدن اسلامی از طریق تاجران مسلمان و جهانگردان مسیحی و دیگر مسافران، به‌ویژه در مقطع جنگهای صلیبی از طریق

نسبت دانشگاه علوم انتظامی با فرهنگ و تمدن اسلامی از نگاه مقام معظم رهبری ❖ 637

جنگجویان صلیبی، به همراه اجناس، اختراعات و تألیفات و تفکرات اسلامی وارد اروپا شد و زندگی اروپاییان را از هر نظر تحت تأثیر و آنان را در آستانه خیزش علمی و پیشرفت اقتصادی قرار داد.

2. فرهنگ و تمدن اسلامی از منظر مقام معظم رهبری

مروری بر بیانات سالهای گذشته مقام معظم رهبری، نشان می‌دهد که ایشان به ایجاد تمدن اسلامی به عنوان آرمان نظام مقدس جمهوری اسلامی، توجه خاص داشته و برای تحقق آن، تلاش وافری دارند. واژه‌های تمدن اسلامی، تمدن نوین اسلامی، تمدن‌سازی اسلامی، پیشرفت علمی، تولید علم، پیشرفت و عدالت، تولید قدرت از طریق تولید علم و عبور از مرزهای دانش، از واژه‌های به کار گرفته شده از سوی مقام رهبری برای بیان یک حقیقت است: حقیقت ضرورت برپایی تمدن اسلامی؛ تمدنی که آرمان انقلاب اسلامی محسوب می‌شود. ایشان در جمع اعضای مجلس خبرگان رهبری در این خصوص می‌فرمایند: «آرمان نظام جمهوری اسلامی را می‌شود در جمله کوتاه/ ایجاد تمدن اسلامی خلاصه کرد. تمدن اسلامی یعنی آن فضایی که انسان در آن فضا از لحاظ معنوی و از لحاظ مادی می‌تواند رشد کند و به غایات مطلوبی که خدای متعال او را برای آن غایات خلق کرده است برسد؛ زندگی خوبی داشته باشد، زندگی عزتمندی داشته باشد؛ انسان عزیز، انسان داری قدرت، دارای اراده، دارای ابتکار، دارای سازندگی جهان طبیعت؛ تمدن اسلامی یعنی این. هدف نظام جمهوری اسلامی و آرمان نظام جمهوری اسلامی این است.» (1392/06/14)

برخی از فرمایشات مقام معظم رهبری در خصوص تمدن اسلامی و ضرورت بنای آن در عصر حاضر از سوی جمهوری اسلامی عبارتند از:

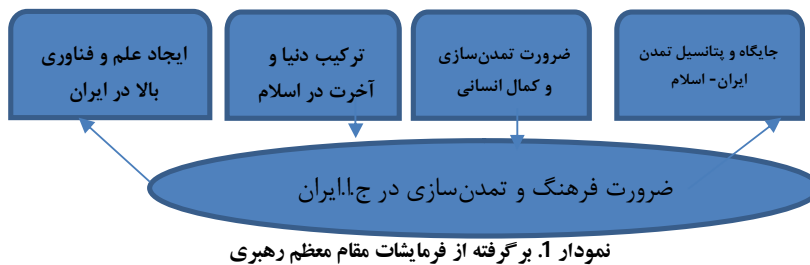
«با توجه به جایگاه مهم و برتر ملت ایران در مسائل فرهنگی و تمدنی، جمهوری اسلامی ایران زمینه بسیار خوبی برای گسترش فرهنگ و تمدن اسلامی برخاسته از اسلام دارد.» (1391/6/8؛ در دیدار بان کی مون، دبیر کل سازمان ملل متحد)

«خواست عمومی ملت‌هایان بازگشت به اسلام است؛ که البته به مفهوم بازگشت به گذشته نیست. اگر انقلابها باذن الله واقعی بمانند و ادامه یابند و دچار توطئه یا استحاله نگردند، مسئله اصلی شما، چگونگی نظام‌سازی، قانون‌نویسی و مدیریت کشور و انقلابها خواهد بود؛ این همان مسئله مهم تمدن‌سازی اسلامی مجدد در عصر جدید است.» (1390/11/14؛ خطبه عربی نماز جمعه تهران خطاب به علمای اسلامی)

«جهان اسلام از امکانات بی‌شماری در همه زمینه‌های زندگی بشر برخوردار و با رنجهای بزرگی دست به گریبان است. نیاز به معرفت و جدیت و همکاری برای نیل به حیات طیبه تمدن اسلامی، نیاز به یکپارچگی و هوشیاری برای مقابله با خطرها و دشمنی‌ها و نیاز به اخلاص و صمیمیت برای جلب رحمت و کمک الهی، مشهود و مورد قبول همگان است.» (1376/09/21؛ پیام به کنفرانس اسلامی)

«نظام مقدس جمهوری اسلامی، این امکان را پیدا خواهد کرد که پایه‌های تمدن اسلامی را در این کشور، بلکه در همه کشورهای اسلامی و جوامع اسلامی مستحکم کند.» (1376/02/06؛ دیدار مسئولان و کارگزاران نظام به مناسبت عید سعید غدیر خم)

«قضیه بنای یک نظام و تمدن اسلامی و یک تاریخ جدید، قضیه‌ای جدی است. آن را جدی بگیرید.» (1373/08/11)

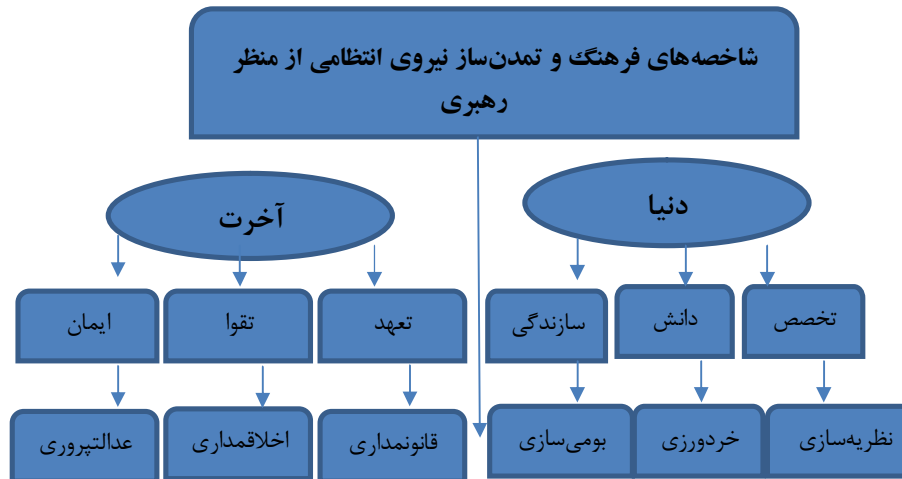
3. فرهنگ و تمدن اسلامی و نقش دانشگاه علوم انتظامی از منظر مقام معظم رهبری

برای تبیین نقش نیروی انتظامی در ایجاد تمدن اسلامی، باید ویژگی‌های نیروی انتظامی را از منظر مقام معظم رهبری برشمرد. از آنجا که دانشگاه نیروی انتظامی وظیفه تربیت افسران و فرماندهان آینده نیروی انتظامی را به عهده دارد، می‌تواند با نهادینه کردن راهبردهای فرهنگ و تمدن‌سازی اسلامی مبتنی بر اندیشه مقام معظم رهبری در نهاد فرماندهان آینده، نقش نیروی انتظامی را در شکل‌گیری تمدن اسلامی به مراتب افزایش دهد.

رهبر معظم انقلاب اسلامی در ضرورت و اهمیت قانون‌گرایی در نیروی انتظامی می‌فرماید: «این قانون‌گرایی دو عرصه دارد؛ یک عرصه در مواجهه با مردم؛ یعنی شما ببینید که کجا تخلف از قانون می‌شود، آنجا در مقابلش بایستید. یک عرصه دیگر در درون سازمان؛ به معنای اینکه عضو نیروی انتظامی در داخل آن، به معنای واقعی کلمه قانون‌گرا باشد و رعایت قوانین را بکند؛ آنجا قانون‌گرایی بایستی بیش از همه‌جا در جریان باشد.» بی‌تردید یکی از مهم‌ترین عوامل موفقیت پیامبر(ص) در گسترش فرهنگ و تمدن اسلامی، قانون‌پذیری ایشان و پایبندی به قوانین الهی بود. پاسداری با اقتدار از حریم قانون و مجازات متجاوزان به حریم قانون با رعایت عدل و انصاف و حق‌محوری، جایگاه مهمی در دین اسلام دارد. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای با اشاره به حضور پلیس در میان مردم، قانون‌گرا بودن و سلامت اخلاقی نیروهای انتظامی را بسیار مهم برشمرده و به فرماندهان پلیس توصیه می‌کند به این مسائل توجه ویژه داشته باشند. همچنین ایشان بر لزوم اتکا به ابتکارات و پیشرفتهای علمی دنیا برای ارتقای سازمانی نیروی پلیس تأکید دارند (فرمایشات مقام معظم رهبری در جمع فرماندهان نیروی انتظامی، 1396). در ادامه به شاخصه‌های تمدن‌ساز نیروی انتظامی

نسبت دانشگاه علوم انتظامی با فرهنگ و تمدن اسلامی از نگاه مقام معظم رهبری ♦ 639

پرداخته می‌شود که دانشگاه علوم انتظامی به عنوان مرکز اندیشه‌ورزی، وظیفه اصلی را در این زمینه بر دوش دارد و نیاز است با تأمین مبانی نظری و فکری مناسب در جهت دادن حرکت نیروی انتظامی به سوی شاخصها مؤثر باشد.

نمودار 2 بر گرفته از فرمایشات مقام معظم رهبری

ترکیب و آمیختگی دنیا و آخرت، خصوصیت استثنایی تمدن اسلامی و شاخص اصلی در بیان تمایز بین این تمدن و تمدن غربی است. بر این اساس، انسانهای متعهد، با تقوا، معنوی و اهل ایمان، با برخورداری از تخصص و دانش در حوزه‌های گوناگون، سازندگان اصلی تمدن اسلامی‌اند. بررسی شاخصه‌های نیروی انتظامی در کلام رهبری، نشان‌دهنده ظرفیتهای نیروی انتظامی در امر تمدن‌سازی است. اهم این شاخصه‌ها عبارتند از:

یک) بومی‌سازی فرهنگ دانش‌گستری در دانشگاه علوم انتظامی

بومی‌سازی علمی و فرهنگی: گرچه مسلمانان دانش را گمشده خود می‌دانند که می‌بایست در دست هر کسی هست آن را فرا بگیرند، ولی به تقلید و اقتباس اکتفا نمی‌کنند و آن را با محک اصول هستی‌شناختی، انسان‌شناختی و معرفتی و روشی خود برانداز و بازسازی کرده، رنگ بومی بدان می‌دادند و بر آن می‌افزودند. همچنان که در مرحله اولیه تمدن‌سازی اسلامی، مسلمانان در عرصه بهره‌گیری از دانشهای بشری، سه مرحله اقتباس و ترجمه، نظام‌سازی و بومی‌سازی را پشت سر گذاشتند و در نهایت به نظریه‌پردازی در دانشهای مختلف آن زمان دست یافتند. در این مرحله نیز می‌بایست با دقت تمام این مراحل را به خوبی پشت سر گذاشت. برای نمونه، در مرحله نظام‌سازی مشاهده می‌شود که فلاسفه از عناصر پراکنده فلسفی به تولید نظامات فلسفی دست یازیدند و مراحل رشد و نمو فلسفه، از مشاء و اشراق عبور

کرد و به حکمت متعالیه با تجمیع عقل و شهود و عرفان رسید و «در علوم پایه، دانشمندان مسلمان به سازندگی و زایایی دست یافتند» جرجی زیدان، 1906، 606. به اقرار خود دانشمندان غربی، بسیاری از مواد شیمیایی همچون: اسید نیتریک، اسید سولفوریک، اسید نیترو، پوتاس، جوهر نشادر، کلورید سولفوریک، نیترات پوتاس، زاج سبز، الکل، قلیا، زرنیخ، بورمک و غیره به دست دانشمندان مسلمان کشف شده‌اند. «اروپا جابر بن حیان را به نام پدر شیمی می‌شناسد» (دورانت، 1365: 313). پس از جابر، کندی و ابوبکر رازی از بزرگان علمی شیمی‌اند. در اندیشه رهبر معظم انقلاب، مجاهده علمی، شکستن مرزهای علم و به ویژه بومی‌سازی آن - به جای مصرف‌گرایی محض علوم غربی در جامعه غیر غربی و اسلامی که آفت‌زااست - چراغ راه تمدن اسلامی است. دانشگاه علوم انتظامی مرکز ثقل فعالیتهای علمی نیروی انتظامی است؛ لذا اهتمام این مرکز علمی پلیسی باید بومی‌سازی و استقلال دانش در نیروی انتظامی باشد.

بومی‌سازی از منظری رهبری:	محک اصول هستی‌شناختی؛ انسان‌شناختی و معرفتی
---------------------------	---

دو) آسیب‌شناسی و راه برون‌رفت

به اعتقاد ایشان، فردای بدون علم، تاریک است و چراغ راه تحقق تمدن اسلامی، مجاهده علمی است. علم از دیدگاه ایشان، سلطه‌آور است و جامعه صاحب علم را قدرتمند می‌سازد. ایشان به میزان بسیاری تأکید می‌کنند که علم را باید فرا گرفت و به تولید و صدور آن پرداخت و به مصرف آن نباید بسنده کرد. روش‌شناسی تولید علم از دیدگاه ایشان، اجتهاد به معنای مصطلح؛ یعنی استنباط از منابع دینی و رجوع به عقلی است که پشتوانه آن وحی است. در این صورت، تولید علم می‌تواند در مسیر رشد و اعتلای تمدن اسلامی باشد. به اعتقاد ایشان، دشمن از هیچ تلاشی برای عدم تحقق این اصل فروگذار نمی‌کند و بنابر این، باید ترندهای دشمن را شناخت. نکته بسیار مهم در دیدگاه ایشان درباره علم، شکستن مرزهای دانش به وسیله مسلمانان است. به اعتقاد ایشان، تحجّر و جزم‌گرایی در خصوص یافته‌های علمی گذشتگان یا متفکران غربی، آفت اصلی تحقق رشد علمی است و آزاداندیشی، راه برون‌رفت از این آفت است. (1379/12/09)

آسیب:	تحجّر؛ جزم‌اندیشی	برون‌رفت:	آزاداندیشی
-------	-------------------	-----------	------------

سه) خردورزی و ابعاد انسانی برای تمدن‌سازی

رهبر معظم انقلاب بر خردورزی به عنوان مهم‌ترین بن‌مایه سبک زندگی در تمدن نوین اسلامی تأکید دارند. در لسان روایات، یک ساعت اندیشیدن در آغاز و فرجام زندگی و اعتقادات دینی که نوعی خردورزی است، از عبادت چندین ساله برتر شمرده شده است. خداوند در قرآن 300 مرتبه انسان را به خردورزی دعوت کرده است (طباطبایی، 1374، ج 3: 57). همچنین امام (ره) معتقدند انسان به طور کلی سه نشئه دارد و صاحب سه مقام و عالم است: نشئه آخرت، عالم غیب و مقام روحانیت و عقل؛ نشئه برزخ و عالم متوسط بین‌العالمین و مقام خیال؛ نشئه دنیا و مقام مُلک و عالم شهادت. از این رو، به اعتقاد ایشان انسان از

نسبت دانشگاه علوم انتظامی با فرهنگ و تمدن اسلامی از نگاه مقام معظم رهبری ❖ 641

سه لایه عقلی، قلبی و ظاهری برخوردار است که بُعد عقلی، نیازمند به کمال؛ بُعد اخلاقی نیازمند تربیت و بُعد ظاهری او نیازمند عمل است و دستورات انبیا و اولیای الهی برای عقل، کمال و برای قلب، تربیت و برای جوارح حسی، عملی مناسب برای تمدن‌سازی محسوب می‌شود (امام خمینی، 1377). ایشان معتقد به سه سطح برای عقلانیت انسان‌اند: عقلانیت معرفتی؛ عقلانیت اخلاقی و عقلانیت ابزاری. (معینی‌پور و لکن‌زایی، 1391: 66-65)

ابعاد انسانی برای تمدن‌سازی:	بُعد عقلی، نیازمند به کمال؛ بُعد اخلاقی نیازمند تربیت؛ بُعد ظاهری، نیازمند عمل
------------------------------	--

چهار) اخلاق محوری دانشگاه علوم انتظامی

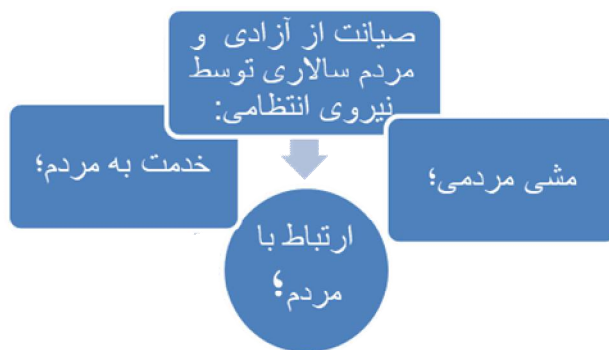
اخلاق یکی دیگر از شاخصه‌های مهم و بارز تمدن نوین اسلامی است. مقام معظم رهبری معنویت و اخلاق را همان عاملی می‌داند که یک روز اسلام را از یک جمع محدود غریب، به تمدن عظیم جهانی تبدیل کرد و این تمدن، قرن‌ها دنیا را اداره کرد و امروز نیز دنیا، مدیون تمدن اسلامی است. به اعتقاد ایشان، توجه به خدا و معنویت، باعث تکوین چنین تمدنی شد؛ در غیر این صورت، چنین تمدن ماندگاری با انگیزه‌ها و تلاش‌های مادی به وجود نمی‌آمد (1375/11/21). رهبر انقلاب شرط اصلی ساختن یک تمدن پیشرفته و دارای کمترین اشکالات را معنویت متکی بر دین اسلام می‌دانند و معتقدند که معنویت دینی زمینه‌ساز شناخت استعدادها و بهره‌گیری مناسب از آنها و پیشرفت مطلوب در همه ابعاد و با کمترین آسیب خواهد بود (1391/12/14). لذا دانشگاه علوم انتظامی با جذب و آموزش استعدادها، اخلاق‌مدار و معنویت‌محور و وارد کردن آنان در بدنه نیروی انتظامی، باعث تعالی فضای اخلاقی و معنوی نیروی انتظامی شده، زمینه‌ساز گسترش این مهم در کشور به عنوان هادیان اخلاقی و معنوی می‌شود.

اخلاق محوری از منظر رهبری:	1. توجه به خدا؛ 2. توجه به معنویت
----------------------------	-----------------------------------

پنج) صیانت از آزادی و مردم‌سالاری توسط دانشگاه علوم انتظامی

به عقیده دانشمندان اسلامی، هیچ دانشمندی در هر مرتبه‌ای از دانش، از لغزش و خطا مبرا نیست. این نگرش مسلمانان نسبت به نقد و انتقاد، باعث شده است که با آزاد گذاشتن مردم در اعتقادات خود، بهترین زمینه را برای گشایش باب علم فراهم کنند. نقطه اوج این کمال را در مسلمانانی می‌یابیم که وارد اندلس شدند. آنان پس از ورود به اندلس، تمام هم خود را صرف علم و دانش و آبادانی آن سرزمین کردند. در اندیشه رهبر معظم انقلاب، مردم نقشی بی‌بدیل در تمدن اسلامی دارند. ایشان ضمن تبیین شاخصه‌های بارز مکتب سیاسی امام خمینی (ره)، از مردم به عنوان عامل شاخص یاد می‌کنند که مورد توجه تام امام بوده است. در مکتب سیاسی امام و رهبری، هویت انسانی، هم ارزشمند و دارای کرامت است و هم قدرتمند و کارساز. نتیجه ارزشمندی و کرامت داشتن این است که در اداره سرنوشت بشر و یک جامعه، آرای مردم باید نقش اساسی ایفا کند. از این رو، مردم‌سالاری در مکتب سیاسی امام که از متن اسلام گرفته شده، مردم‌سالاری

حقیقی است. مقام معظم رهبری اوج مردمی بودن حکومت امام (ره) را در به رأی گذاشتن قانون اساسی در اوایل انقلاب می‌دانند و معتقدند که رأی مردم تعیین‌کننده است و این به دلیل کرامت آنهاست که به واسطهٔ دین از ناحیهٔ خداوند متعال به آنان واگذار شده است. در مکتب سیاسی امام و رهبری، مردم‌سالاری از متن دین برخاسته است؛ از «امرهم شوری بینهم» (شورا: 38) و «هو الّذی ایدک بنصره و بالمؤمنین» برخاسته است (1383/8/14). بر اساس اندیشهٔ رهبر معظم انقلاب، تمرین احترام به مردم در تعیین سرنوشتشان و توجه به نظر و مشارکت آنان، باید توسط دانشگاه نیروی انتظامی نظریه‌سازی شود. نیروی انتظامی به عنوان یک خانوادهٔ بزرگ و پرجمعیت، از یک سو نقش بسزایی در افزایش مشارکت سیاسی و تقویت مردم‌سالاری دینی دارد و از سوی دیگر، در مقاطع حساس انتخابات - که از ارکان نظام سیاسی ماست - حافظ آزادی رأی مردم و سلامت انتخابات در کنار صندوقهای آراست. مقام معظم رهبری در فرازهایی از بیانات خود در ارتباط با جامعه‌محوری و آزادی در جهت تمدن‌سازی نیروی انتظامی مطالبی فرمودند که به طور اختصار در جدول 1 دسته‌بندی شده است.

نمودار 3: مدل نویسنده از فرمایشات مقام معظم رهبری

جدول 1. (منبع: حدیث ولایت، 1390)

ارتباط با مردم	تواضع نسبت به مردم (80/12/27)؛ جلب محبت مردم (80/8/14)؛ همواری مشارکت مردم (68/4/23)؛ پاسخگو بودن به مردم (69/3/7)؛ اطلاع‌رسانی به مردم (69/3/7)؛ عدم اجبار مردم (80/12/27)؛ میدان دادن به انگیزه‌ها (80/12/27)؛ بزرگ دانستن مردم (80/12/27)؛ حضور در متن مردم (80/12/27)؛ محترم شمردن آزادی‌های سیاسی؛ محترم شمردن آزادی بیان و عقیده (صحیفه نور، ج 1: 75 و ج 6: 443)؛ شریک مردم در سختی‌ها (87/6/19)
مشی مردمی	زندگی همانند مردم (80/8/14)؛ متکی به مردم (81/7/30)
خدمت به مردم	خدمت به مردم (68/12/3)؛ همدردم مردم (68/12/3)؛ شهره به نیکی؛ ارائه الگوهای خدمتگزاری؛ شهره در اخلاق و عمل نیک (صحیفه نور، ج 8: 381)

شش) عدالت‌محوری نیروی انتظامی

عدالت، از اصول دین و یکی دیگر از شاخصه‌های عمده تمدن اسلامی است. قرآن به عدالت‌ورزی امر می‌کند: «يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ» (نساء: 135) و در جایی دیگر، غایت ارسال پیامبران را اقامه عدالت معرفی می‌کند: «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» (حدید: 25). در این آیه، عدالت را وصف کل مردم آورده است که خود دلیل اهمیت بسیار حضور روح عدالت‌ورزی در تمدن اسلامی است. یکی از عوامل اصلی زوال تمدنها در تاریخ، ظلم بوده که نقطه مقابل عدالت است. بر این اساس در اندیشه مقام معظم رهبری، زوال تمدنها معلول انحرافهاست و تمدنها بعد از آنکه به اوج می‌رسند، به دلیل ضعفها و خلأها و انحرافهای خود، رو به انحطاط می‌روند و اکنون نشانه این انحطاط در تمدن غربی قابل مشاهده است؛ به طوری که تمدن علم بدون اخلاق، مادیت بدون معنویت و دین و قدرت بدون عدالت است. ایشان در جایی دیگر از عدالت اجتماعی به عنوان یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین خطوط یاد می‌کنند و معتقدند که باید عدالت اجتماعی و پُر کردن شکافهای طبقاتی در همه برنامه‌های حکومت، در قانونگذاری، در اجرا و در قضا، مدنظر و هدف باشد. به اعتقاد ایشان، اگر ما بگوییم کشور را ثروتمند می‌کنیم، اما ثروتها در گوشه‌ای به نفع یک عده انبار شود و عده کثیری از مردم نیز دستشان خالی باشد، با مکتب سیاسی اسلامی نمی‌سازد. پُر کردن شکاف اقتصادی در بین مردم و رفع تبعیض در استفاده از منابع گوناگون ملی در میان طبقات مردم، مهم‌ترین و سخت‌ترین مسئولیت است و همه برنامه‌ریزان، قانونگذاران، مجریان و همه کسانی که در دستگاههای گوناگون مشغول کارند، باید به این موضوع توجه کنند. نیروی انتظامی به لحاظ رسالت خطیر خود، از نهادهایی است که توجه به عدالت در احقاق و استیفای حقوق مردم - حق مظلوم در برابر ظالم - شعار و آرمان مطلوبش است. در حقیقت؛ نیروی انتظامی - به عنوان پلیس در سطح جامعه - ستون اصلی پیاده‌سازی عدالت در جامعه است. مأموریت‌های متنوع پلیس از قبیل گرایشهای اطلاعات، آگاهی، راهنمایی و رانندگی، مرزی، اینترنتی و به ویژه انتظامی و کلاتری‌های سطح جامعه، ظرفیت عملیاتی کردن عدالت در جامعه را متناسب با شعارش دارد. بدیهی است توجه به این مهم در تربیت و آموزش افسران نیروی انتظامی به عهده دانشگاه علوم انتظامی است. در همین راستا، مقام معظم رهبری در تبیین سیاستهای اقتصاد مقاومتی درباره عدالت اجتماعی می‌فرماید: «لازمه این شاخصها مهم‌تر، شاخص کلیدی و مهم عدالت اجتماعی است؛ یعنی ما رونق اقتصادی کشور را بدون تأمین عدالت اجتماعی به هیچ وجه قبول نداریم و معتقد به آن نیستیم. کشورهایی هستند که شاخصهایشان خیلی خوب است، مطلوب است، رشد اقتصادی‌شان خیلی بالا است؛ لکن تبعیض، اختلاف طبقاتی، نبود عدالت در آن کشورها محسوس است؛ ما این را به هیچ وجه منطبق با خواست اسلام و اهداف جمهوری اسلامی نمی‌دانیم. بنابر این، یکی از مهم‌ترین شاخصهای ما، شاخص عدالت اجتماعی است. باید طبقات محروم از پیشرفت اقتصادی کشور به معنای واقعی کلمه بهره‌مند بشوند.» (1379/7/14؛ 1383/3/18؛ 1392/12/20)

هفت) قانون محوری نیروی انتظامی

قانون محوری از مسلمات تحقق عدالت اجتماعی است. نیروی انتظامی که خود مسئول اجرای قانون در جامعه است، باید پیشرو و پیشتاز عمل به قانون باشد. دانشگاه علوم انتظامی در تلاش است با تمرین قانون‌پذیری روی دانشجویان خود بتواند قانون‌پذیری و تبعیت و اجرای قانون را توسط مردم در جامعه نهادینه کند. برای رسیدن به شاخصه‌های قانون محوری، نیروی انتظامی نیاز به سازمان‌سازی دارد که باید به عنوان محور فعالیتهای دانشگاه علوم انتظامی قرار گیرد که در ذیل اشاره می‌شود (فرمایشات مقام معظم رهبری در دیدار با فرماندهان نیروی انتظامی، 1396):

فرایند و مراحل تحول در سازمان‌سازی نیروی انتظامی در ایجاد تمدن اسلامی؛ در یک نظام پویا، برای حرکت مرحله‌ای را باید پیمود. علمای مدیریت این مراحل را به شرح ذیل بیان کرده‌اند. گرچه آنان، مباحث را با رویکرد تحول در بازار ارائه کرده‌اند؛ اما ما آنها را در بحث نظام، بازسازی و استفاده کرده‌ایم:

در فرایند تحول، چهار مرحله اول، وضعیت ثابت یافته موجود را از حالت سکون خارج می‌کند. مراحل پنجم تا هفتم، فعالیتهای جدید را معرفی می‌کنند. آخرین مرحله، تغییرات را در فرهنگ سازمانی نیروی انتظامی مستقر می‌سازد و به تثبیت آنها کمک می‌کند و همین فرایند باعث ایجاد یا کمک به تمدن‌سازی می‌شود. (کاتر، 1386: 34-36)

ز) بحث: نقش دانشگاه علوم انتظامی در تحقق تمدن اسلامی

امنیت و احساس امنیت از نیازهای اساسی انسانهاست. در پرتو تحقق امنیت پایدار، زمینه‌های رسیدن به اهداف عالیه توسعه پایدار کشورها در ابعاد مختلف علمی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و... میسر است. لذا فقدان و زوال امنیت و احساس ناامنی، همواره زمینه‌ساز پیدایش اختلاف در نظامهای سیاسی، اقتصادی، علمی، فرهنگی و... شده، نیل به اهداف را ناممکن می‌سازد. در همین رابطه، دولت‌ها برای تحقق برنامه‌های خود در راستای تمدن‌سازی، نیاز به پلیس آگاه، جامعه‌محور، دانش‌محور و مقتدر دارند. (ترابی، 1388: 24-23)

پلیس در جمهوری اسلامی ایران نیز به مثابه یکی از نهادهای مهم اجتماعی و امنیتی، دارای وظایف و مأموریت‌های خطیری در فرایند امنیت پایدار در افق تمدن اسلامی است. در این خصوص دانشگاه علوم انتظامی با تربیت افسران و کارکنان متخصص و متعهد در امور سیاسی، اقتصادی، علمی، فرهنگی و امنیتی می‌تواند گام مؤثری در ایجاد تعادل در نهادهای دولتی، غیر دولتی، ملی و فراملی برداشته، زمینه را برای تحقق توسعه پایدار و در نهایت، تمدن‌سازی فراهم سازد. بنابر یافته‌های مقاله، شاخصهای کلان پلیس تمدن‌ساز عبارتند از:

1. پلیس به مثابه دژ و ملجأ شهروندان و عموم مردم؛
2. پلیس به مثابه اقتدار حاکمیت سیاسی؛
3. پلیس به مثابه عزت، حکمت و مصلحت نظام تمدن‌ساز؛
4. پلیس به مثابه مجاری و کانال امنیت اقتصادی، اجتماعی، سرمایه‌گذاری‌های ملی و فراملی و آسایش مردم و نظام بین‌الملل؛
5. پلیس به مثابه بار همه شهروندان و بازوی تحقق‌بخش حقوق شهروندی.

ح) نتیجه‌گیری

تعالیم اسلامی همواره دو هدف اساسی را پیگیری می‌کنند؛ هدف اول، انسان‌سازی و هدف دوم، تمدن‌سازی است که آن هم فضای رشد و تعالی انسان کامل را تأمین می‌کند. مهم‌ترین اهداف حکومت اسلامی دو چیز است: اول، انسانها را به سوی خلیفه‌اللهی شدن راهنمایی و مقدمات سیر و سلوک آن را فراهم کردن و دوم، کشور اسلامی را مدینه فاضله ساختن. نیروی انتظامی یکی از مهم‌ترین نهادهای جمهوری اسلامی ایران در ایجاد امنیت است که می‌تواند در ایجاد تمدن نقش اساسی داشته باشد. امنیت در ابعاد سیاسی؛ اقتصادی، اجتماعی، از پایه‌های اساسی شکل‌گیری تمدن است. با لحاظ کردن تعریف تمدن، تمدن اسلامی و شاخصهای آن از یک طرف و شاخصه‌های نیروی انتظامی از طرف دیگر، می‌توان گفت در پرتو به رسمیت شناختن آزادی‌های مشروع و مقبول، خردورزی، قانون‌گرایی و مهربانی از سوی پلیس،

می‌توان به تمدن اسلامی رسید؛ زیرا فرهنگ یادشده به تعبیر زیبای رهبر فرزانه انقلاب اسلامی، آن مجموعه معرفتها و روشها و منشهایی است که می‌تواند مجموعه‌های عظیمی را در ملت به وجود بیاورد که تضمین‌کننده حرکت مستقیم و پایدار اسلامی آن ملت باشند. بدون تردید با حرکت در چنین مسیری، تمدن اسلامی ایجاد خواهد شد. این مهم در نیروی انتظامی بر عهده دانشگاه علوم انتظامی است.

مقام معظم رهبری در تعریفی کلی، شاخصه تمدن اسلامی را بهره‌مندی انسانها از همه ظرفیتهای مادی و معنوی می‌دانند که خداوند برای تأمین سعادت و تعالی آنان، در عالم طبیعت و در وجود خود آنان تعبیه کرده است. از جمله شاخصه‌های تمدن اسلامی که اندیشمندان و مورخان اسلامی در تاریخ اسلام بیان کرده و مقام معظم رهبری به شیوه منسجم‌تری درباره آنها سخن گفته‌اند، عبارتند از: محوریت قوانین قرآنی، خردورزی، علم، اخلاق، مجاهدت در راه خدا، حکومت مردمی، پرهیز از تحجر، قانون‌محوری، عدالت‌محوری و مبارزه با مفاسد اقتصادی. کلیه مؤلفه‌های مذکور باید مبتنی بر فرهنگ و ارزشهای اسلامی باشد. در دانشگاه علوم انتظامی، فعالیتهای علمی همراه با قانون‌محوری، عدالت‌محوری، کار گروهی، خردورزی، اخلاق‌مداری، آزادی مردمی، مردم‌سالاری دینی و... در سایه آموزه‌های اسلامی مورد توجه است. نکته بسیار مهم در دیدگاه ایشان درباره علم، شکستن مرزهای دانش به وسیله مسلمانان است. به اعتقاد ایشان، تحجر و جزم‌گرایی در خصوص یافته‌های علمی گذشتگان یا متفکران غربی، آفت اصلی تحقق رشد علمی است و آزاداندیشی، راه برون‌رفت از این آفت است که نیروی انتظامی در حفظ و گسترش آزاداندیشی در تحقق تمدن‌سازی نقش اساسی دارد.

پیشنهادها

1. بُعد آموزشی:

- آگاهی از وظیفه پلیس در جهت خدمت به جامعه‌ای متنوع؛
- آموزش تفاوت‌های فرهنگی؛
- اجرای صحیح قوانین درست موجود؛
- مبارزه با موارد رفتار نابرابر و تبعیض‌آمیز در درون سازمان نیروی انتظامی.

2. بُعد جامعه‌محوری و علم‌محوری پلیس

- بر اساس الگوی جامعه‌محور، جوامع به طور طبیعی می‌توانند خود را با شرایط وفق دهند و قدرت شناسایی و حل مسائل به دست آورند (قدرت انطباق در الگوی جامعه‌محور):
- افزایش درک و اعتماد بین پلیس و مردم و حاکم بودن روحیه برابری و احترام متقابل به شهروندان؛

نسبت دانشگاه علوم انتظامی با فرهنگ و تمدن اسلامی از نگاه مقام معظم رهبری **647** ♦

- معطوف کردن توجه پلیس از رسیدگی به رویدادها به سمت حل مشکلات ریشه‌یابی و توجه به علتها به جای معلول حوادث؟

- برقراری رابطه و تعهد مداوم بین پلیس و جامعه و ایجاد انتظارات متقابل بین آنها برای دستیابی به امنیت و رفاه اجتماعی؛ این رویکرد نیازمند دوراندیشی، برنامه‌ریزی راهبردی، کارگروهی و حل مشکل است؛
- پلیس جامعه‌محور مأموران را متعهد می‌کند که از طریق تحصیل علم و گذراندن دوره‌های آموزشی نسبت به پرورش مهارت خود اقدام کنند.

منابع

- قرآن کریم.
- امام خمینی، سید روح‌الله (1377). شرح چهل حدیث. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- بابایی، حبیب‌الله (1390). تمدن و تجدد. قم: پژوهشگاه علوم فرهنگ اسلامی.
- بختی، کامران (1371). فرهنگ انگلیسی-فارسی؛ مترادف و متضاد، ج اول. تهران: کلمه.
- بشیریه، حسین (1379). نظریه‌های فرهنگ در قرن بیستم. تهران: مؤسسه فرهنگی آینده پویان.
- بلینگتون، روزاموند و همکاران (1380). فرهنگ و جامعه: جامعه‌شناسی فرهنگ. ترجمه فریبا عذب دفتری. تهران: قطره.
- بیانات در دیدار کارگزاران نظام به مناسبت هفدهم ربیع‌الاول 1379/3/31.
- ترابی، یوسف (1388). مجموعه مقالات پلیس، امنیت و چشم‌انداز 1404. تهران: مجلس شورای اسلامی.
- توین بی، آرنولد (1378). تاریخ جهان، مترجم یعقوب آژند، تهران، نشر مولی.
- جان‌احمدی، فاطمه (1388). تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی. تهران: نشر معارف.
- جرجی، زیدان (1906). تاریخ تمدن اسلام، مترجم علی جواهر کلام، تهران، انتشارات امیر کبیر.
- خامنه‌ای، سید علی (بی‌تا). «بیانات». برگرفته از: www.khamenei.ir
- دورانت، ویل (1365). درآمدی بر تاریخ تمدن، جلد اول. ترجمه احمد بطحایی. تهران: سازمان انتشارات انقلاب اسلامی.
- دهخدا، علی‌اکبر (1373). لغت‌نامه، ج 4 (جلد اول از دوره جدید). تهران، دانشگاه تهران.
- روزنامه اطلاعات (1375). «بیانات مقام معظم رهبری». شماره 21008، مورخ 1375/12/19.
- روزنامه رسالت (1376). «بیانات مقام معظم رهبری». شماره 3297، مورخ 1376/3/17.
- روزنامه همشهری (1375). «بیانات مقام معظم رهبری». شماره 1192، مورخ 1375/11/22.
- زرین کوب، عبدالحسین (1384). کارنامه اسلام. تهران: امیر کبیر، چ نهم.
- طباطبایی، سید محمدحسین (1374). المیزان فی تفسیر القرآن. جلد 3 و 14. ترجمه سید محمدباقر موسوی همدانی. قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چ پنجم.
- عبدالنور، جیور و سهیل ادریس (1986). المنهل (قاموس فرنی عربی). بیروت، دارالعلم للملایین و دارالاداب، چ نهم.
- فوراستیه، ژان (1368). تمدن سال 2001. ترجمه خسرو رضایی. تهران: سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی.
- کاتر، جان (1386). رهبری تحول، ترجمه مینو سلسله و مهدی ایران نژاد، تهران، نشر مؤسسه تحقیقات و آموزش مدیریت.

نسبت دانشگاه علوم انتظامی با فرهنگ و تمدن اسلامی از نگاه مقام معظم رهبری ❖ 649

- گنون، رنه (1372). بحران دنیای متجدد. ترجمه ضیاءالدین دهشیری. تهران: امیرکبیر.
- لوکاس، هنری (1990). تاریخ تمدن، ترجمه عبدالحسین آذرنگ، تهران، نشر گیسوم.
- مطهری، مرتضی (1370). آشنایی با قرآن، ج سوم. تهران: صدرا.
- معینی پور، مسعود و رضا لک زایی (1391). «ارکان امت واحده و تمدن اسلامی از دیدگاه امام خمینی و مقام معظم رهبری». مطالعات انقلاب اسلامی، سال نهم، ش 28.
- ولایتی، علی اکبر (1384). بویایی فرهنگ و تمدن اسلام و ایران، جلد 1. تهران: وزارت امور خارجه، ج سوم.
- **Holly quran**
- abdolnoor , jaboore and soheil edris (7986). **Alnahl (French- Arabic Dictionary; beirut; darol elm pub.**
- Arnold, Matthew (1960). **Culture and Anarchy.** London: Cambridge University Press.
- Babae, habibollah (2011). **Civilization and modernization.** Ghom: Islamic culture and sciences research school.
- Bakhti , kamran (1992). **English – persian dictionary; antonyms and synonyms .** Tehran: kalameh pub.
- Billington , rosamund and others (2010). **Culture and sociology: a sociology of culture;** translated by fariba azab daftari . Tehran: ghatreh pub.
- boshirieh, hossein (2000). **The theories of culture in the 20 Th. Century;** Tehran: ayandeh pooyan cultural institute.
- Dehkhoda , aliakbar (1994). **Dictionary;** volume 4; Tehran: Tehran university pub.
- Durant, will (1986). **The story of civilization;** volume 1 ; translated by ahmad bathae. Tehran: Islamic revolution publication org.
- Eliot, T, S(2010), **Encyclopedia Britanica.** Ultimate Reference Suit.
- Ettelaat news paper (1996) ; **suprime leader speeches ,** N: 21008
- Fourastie, jean (1989). **The civilization of 2001;** translated by khosro rezaee. Tehran: Islamic revolution publication org.
- Guenon , rene (1993). **The crisis of the modern world ;** translated by ziaoddin dehshiri. Tehran: amir kabir org.
- Hamshahri news paper (1996) ; **suprime leader speeches ,** N: 1192
- Imam Khomeini, Sayyed Roohollah (1998). **Description of Forty Hadith.** Tehran: Institute for the Setting up and Publishing of Imam Khomeini Works.
- Jan ahmadi , fatemeh (2009). **The history of Islamic culture and civilization.** Tehran: maaref pub.
- Jurji , zeydan (1906). **History of Islamic civilization;** translated by Ali javaher kalam. Tehran: amir kabir pub.
- Ken Ichiro, Hirano (1993). **The State and Cultural Transformation in Modernist Asia.** United – Nations University Press, Tokyo.
- Khamenei, Sayyed ali (?). **speeches;** www.khamenei.ir

- Kotter , john (2007). **Leading change**; translated by minoo selseleh and Mahdi iran nezhad. Tehran: management research and education institute.
- Lucas, henry (1990). **The history of civilization**; translated by abdolhossein azarang. Tehran: gisoom org.
- Moeenipoor, masoud and lak zae, reza (2012). **The basis of a united nation and Islamic civilization from the view point of imam Khomeini and supprime leader**; translated by. Tehran: Islamic revolution studies pub.
- Motahari, morteza (1991). **An introduction to the holy quran**; volume 3 ; Tehran;sadra pub.
- Resalat news paper (1997) ; **supprime leader speeches** , N: 3297
- tabatabaee, seyed mohammad hosien (1995). **Almizan**; volume 3 and 14; translated by seyed mohammad bagher moosavi hamedani; ghom: Islamic publication office.
- Torabi, yoosof (2009). **Police, security and the perspective of the year 1404**. Tehran: Islamic consultative assembly.
- Toynbee, Arnold (1999). **A study of history**; translated by yaghoob azhand. Tehran: mola pub.
- Velayati , aliakbar (2005). **The dynamism of iran and islam civilization and culture**; volume 1 ; Tehran: foreign affaires ministry pub.
- Zarrin kob , abdol hosein (2005) ; **karname eslam**; Tehran: amirkabir .

